

Petruska Ferenc őrnagy:

SZERZŐDÉSESEK ÉS ÖNKÉNTES TARTALÉKOSOK – AZ ÖNKÉNTES HADERŐ KÉT FONTOS PILLÉRE

ÖSSZEFOGLALÓ: A Magyar Honvédség önkéntes védelmi és önkéntes műveleti tartalékosai, valamint szerződéses katonáival egyaránt a sorkatonaság kiváltása volt a legfőbb kormányzati cél, ennek ellenére a két rendszer közötti különbségek jóval markánsabbak. A szerző írásában felvázolja a szerződéses katonai, valamint az önkéntes tartalékos rendszer alaprendeltetését, toborzásuk, rendelkezésre állásuk és tényleges szolgálati tevékenységük (feladataik), valamint illetményrendszerük hasonlóságait, illetve különbségeit.

KULCSSZAVAK: szerződéses katonák, önkéntes műveleti tartalékosok, önkéntes védelmi tartalékosok, toborzás, rendelkezésre állási díj, jogállás

BEVEZETÉS

Mindkét rendszer hazai bevezetésének alapja az a 21. századi nemzetközi katonai védelmi tendencia, amely a tömeghadseregen alapuló védelmi képesség helyett egy professzionális és önkéntes védelmi rendszert tart szem előtt. A sorkatonaság felfüggesztésekor csupán hat hónapra csökkent katonai szolgálat már képtelen volt olyan tudással és jártassággal felruházni a sorkatonákat, amellyel később egy ütőképés tartalékos állományt képezhettek volna. A rövid kiképzési idő mellett hazánk 1999-ben NATO-taggá vált, a sorállományt pedig nem lehetett akarata ellenére¹ külföldi szolgálatra vezényelni. NATO-csatlakozásunk új típusú katonai kihívásokkal szembesítette a Magyar Honvédséget, hiszen a szövetségi tagság által a saját területen, azaz belföldön megvívandó fegyveres harc kevésbé valószínűvé vált, bár az egyéni és kollektív védelmi képesség fenntartása, minden ország saját területének és lakosságának védelme alapvetés² maradt. A 2014. évi walesi csúcstalálkozó óta a műveleti NATO átalakult készenléti NATO-vá,³ ugyanakkor ezáltal a missziós tevékenységek során a magyar haderő jóval nagyobb valószínűséggel kerül harcérintkezésbe. Ezt mutatja, hogy a 2015. szeptember 18-ai állapot szerint a Magyar Honvédség 837 fővel⁴ vesz részt ilyen feladatokban. Mindkét indok a szerződéses katonai, valamint önkéntes tartalékos rendszer kiépítését, fejlesztését ösztönözte. A katonákkal szembeni követelmények emiatt megváltoztak és bővültek, a szabályozás pedig egyetlen törvénnyel a továbbiakban nem volt megvalósítható. 2002. január 1-jén hatályba lépett a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak

¹ A jelenleg már hatálytalan, a honvédelemről szóló 1993. évi CX. törvény 94. § alapján a katonai szolgálatot teljesítő hadköteles békében csak önkéntes jelentkezés alapján vezényelhető külföldi katonai szolgálatra.

² Az észak-atlanti szerződés 3. cikke kimondja, hogy a benne foglalt „célok hathatósabb elérése érdekében a Felek külön-külön és együttesen, folyamatos és hathatós önségély és kölcsönös segítség útján, fenntartják és kifejlesztik egyéni és kollektív védelmi képességüket fegyveres támadással szemben”.

³ NATO-csúcstalálkozó – Wales, 2014. szeptember 4–5. http://hungarian.hungary.usembassy.gov/nato_csucs_wales.html (Letöltés időpontja: 2016. 01. 05.)

⁴ <http://magyaridok.hu/belfold/simicsko-35-hasznalható-laktanyaja-van-magyar-honvedsegnek-19747/> (Letöltés időpontja: 2016. 01. 03.)

jogállásáról szóló 2001. évi XCV. törvény és általa a katonai szolgálati viszony szabályozása kivált a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvényből.⁵ Jelenleg a szerződéses és önkéntes tartalékos katonákra is hatályos, a honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény mellett, azt kiegészítve, szabályainak végrehajtása, egyes eljárási és szervezeti kérdések rendezése érdekében rendkívül jelentős a miniszteri utasítások, valamint belső rendelkezések szerepe is.

A SZERZŐDÉSES ÉS TARTALÉKOS RENDSZER KEZDETEI

1993-tól meghatározott tiszti, tiszthelyettesi/altiszti és legénységi beosztásokat *szerződéses katonák* is betölthetnek. A szerződéses legénységi állomány utánpótlása érdekében az MH Hadkiegészítő és Központi Nyilvántartó Parancsnokság (MH HKNYP) toborzórendszert működtet. A szerződéses tiszti és altiszti állomány esetén a külső toborzás mellett jelentős a Magyar Honvédséggel foglalkoztatási jogviszonyban álló közalkalmazott és kormánytisztviselői jogviszonyban állókból az ún. belső toborzás. Ezek mellett a katonai pálya választását ösztönzi a KatonaSuli program,⁶ valamint az ún. honvédségi ösztöndíj,⁷ amely során a speciális, a Magyar Honvédség oktatási portfóliójában nem szereplő, de szükséges végzettséget megszerezni kívánó hallgató a Magyar Honvédség támogatása (ösztöndíj) fejében vállalja, hogy a tanulmányait az előírt időn belül befejezi, szolgálati jogviszonyt létesít, és azt az előírt ideig fenn is tartja. A szerződéses katonai szolgálati jogviszony mint határozott idejű jogállás példátlan a hazai foglalkoztatási törvények⁸ között, hiszen az a klasszikus határozott idejű kinevezéssel ellentétben nem kizárólag helyettesítés céljából vagy esetenként szükségessé váló feladat elvégzésére, illetve tartós külszolgálat ellátására köthető. Szerződéses katonai jogviszony minimum 3, maximum 5 éves, de ennél rövidebb időszakra is köthető az állomány tartósan távol levő tagjának helyettesítése céljából, nemzetközi kötelezettség teljesítésére, illetve együttműködésből eredő szolgálati feladat végrehajtására, valamint a tartós külföldi szolgálat időtartamára. Legalább 5 éves szerződéses jogviszony szükséges – (a)tisztjelöltek és a legénységi állomány belső képzésen részt vett tagja kivételével – a hivatásos állományba vételhez is. Viszont amennyiben a külszolgálatra vezénylés tervezett időtartama meghaladja a szerződésben vállalt szolgálati időt, akkor a szerződésben vállalt szolgálati időt meghaladó vezénylésre csak a szerződés meghosszabbítását követően kerülhet sor.

Az *önkéntes tartalékos* rendszer kiépítése ugyan 2002-ben megkezdődött, ám a szükséges kormányzati döntések és források – a Magyar Honvédség működésének éveken át tartó racionalizálása és a sorkatonaság megszüntetése érdekében tett kormányzati erőfeszítések elsődlegessége miatt – nem születtek meg, és a parancsnoki állomány sem fordított

⁵ A címben foglalt hivatásos és szerződéses jogviszony szabályozása végül kiegészült az önkéntes tartalékos katonákkal, a honvéd tisztjelöltekkel és a honvéd altisztjelöltekkel is.

⁶ A honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény 21. § (1) bek. j) bekezdése a kormány feladatai közé sorolja a köz- és a felsőoktatás keretein belül a honvédelmi nevelés programjának végrehajtását.

⁷ A polgári felsőoktatási intézmények és szakképző iskolák hallgatóival köthető ösztöndíjszerződésről, valamint az ösztöndíj folyósításának rendjéről szóló 38/2014. (V. 30.) HM utasítás szabályozza, amelynek célja a katonai oktatást is folytató intézményekben nem megszerezhető végzettséget igénylő beosztások feltöltése.

⁸ A munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény, a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény stb.

megfelelő figyelmet rá.⁹ E tényezők együttes hatása 2008-ban oda vezetett, hogy a Magyar Honvédség önkéntes tartalékosainak létszáma 13 fő volt. A Magyar Honvédség önkéntes tartalékos rendszerének felülvizsgálatáról szóló 80/2008. (VI. 13.) OGY határozat alapján elvégzett vizsgálat elfogadásáról és a kapcsolódó feladatokról szóló 124/2008. (XII. 3.) OGY határozat 2. pontjának (2) bekezdése még olyan törvénycsomag kidolgozását írta elő, amely az önkéntes tartalékos rendszer 2011. december 31-ig történő bevezetését célozta. A 2010. év teljes áttörést hozott az önkéntes tartalékos rendszerben: a rendszer differenciált védelmi és művelési tartalékosokra oszlott, megduplázták az önkéntes tartalékosok céllettszámát, valamint a rendszerhez hozzárendelték a szükséges forrásokat, és megszületett a jogi háttér is. Ezek együttes hatására az önkéntes tartalékosok száma már 2011-ben meghaladta a 2000 főt. A rendszer említett differenciálttá válásával az önkéntes védelmi tartalékosok mellett megjelentek az önkéntes művelési tartalékosok. Az önkéntes tartalékosok szolgálati időszakban személyileg (ti. személyügyi rendszer részét képezik) és szervezetileg a Magyar Honvédség részét képezik.

SZERZŐDÉSES KATONÁK JOGÁLLÁSA

A *szerveződéses katonák* – tábornoki rendfokozattal rendszeresített beosztások kivételével – számtalan munkakörben található meg a Magyar Honvédségben. Szerveződéses katonák lehetnek tisztések (legénységi állomány), altisztek, sőt tiszték is. Ameddig a szerveződéses legénységi állomány klasszikus katonai feladatokat lát el különböző katonai alakulatoknál, addig a szerveződéses tiszték és altisztek már speciális, a hivatásos katonai és közalkalmazotti, kormánytisztviselői állományhoz hasonlóan számtalan más munkakörben (adminisztrátor, informatikus, egészségügyi biztosító, mérnök, logisztikus, raktáros stb.) is szolgálnak. A szerveződéses katonák aránya a Magyar Honvédségben egyre magasabb, létszámuk folyamatosan nő, mivel a cél ma is a professzionális haderő, valamint a megszüntetett sorkatonai szolgálat kiváltása szerveződéses legénységi állománnyal. A szerveződéses állomány iránti keresletet befolyásoló tényező az aktuális biztonságpolitikai helyzet (pl. ukrán válság), hazánk NATO-szerepvállalásának intenzitása, valamint az ország teherbíró képessége és a honvédelemre fordított költségvetés. Szerveződéses katonákra területileg jellemzően a nagy létszámú katonai alakulatok (Budapesten, Tatán, Debrecenben, Szolnokon, Székesfehérváron) elhelyezkedésének megfelelően van kereslet. A szükséges képzettség és végzettség állománykategóriánként változik: tisztéseknek nyolc általános, az altiszteknek érettségi és alapfokú (B1) komplex nyelvvizsga, a tisztéknek pedig felsőfokú végzettség és minimum középfokú (B2) komplex nyelvvizsga a követelmény. A szerveződéses katonák előtt is nyitva állnak az előmeneteli tanfolyamok, kiegészítő képzések és a nyelvtanfolyamok, alap- és mesterképzések. A tisztéseknél előnyt jelent bármely szakma vagy érettségi megléte, az altiszteknél pedig diploma, amely később a tisztai állományváltás alapfeltétele lehet. Hazánk nemzetközi szerepvállalása miatt egyre magasabbak a szakmai és nyelvi követelmények.

A szerveződéses katonák esetében is a szolgálati beosztások betöltésének alapfeltétele a katonai felkészültség. Az állományba vétel szerveződéskötéssel történik, ahol a szerveződő felek a szerveződéses katona és az állományilletékes parancsnok. Szerveződéses szolgálati viszony kizárólag azzal létesíthető, aki első alkalommal tisztai vagy altisztai rendfokozattal rendsze-

⁹ Ujházy László – Kladek András: A Magyar Honvédség önkéntes tartalékos rendszeréhez kapcsolódó munkáltatói támogató program vizsgálata. Honvédségi Szemle, 2014, 72.

resített beosztás esetén 5 évre, illetve tisztesi rendfokozattal rendszeresített beosztás esetén 3 évre vállalja a szolgálatot.¹⁰ A szerződéses szolgálatra jelentkező a próbaidő időtartama alatt egy 14 hetes katonai alapkiképzésen vesz részt. A próbaidő végére el kell érnie a megkövetelt fizikai felkészültségi szintet, ezért a próbaidő rendszere a szerződéses szolgálati viszony létesítéséhez kapcsolódik. Az állományba vételkor a szerződéses pályakezdő esetén 6 hónap, más szerződéses katona esetén 3–6 hónapig terjedő próbaidő¹¹ lehetséges. A más közszolgálati viszonyból érkezők esetén is maximum 6 hónapig terjedő próbaidő köthető ki, ha a szolgálati viszonyba kormánytisztviselőt, rendőrt vagy közalkalmazottat helyeznek át. A honvéd (al)tisztjelöltek esetében a korábbi szolgálati viszonyra és a katonai alapképzetségre figyelemmel a próbaidő mellőzhető, egy kivétellel: a hivatásos állományba visszavételkor kötelező, ha a szolgálati jogviszony megszűnése és újrakezdése között több mint egy évtized telt el. A próbaidő mellett a szerződéses jogálláshoz kapcsolódóan fontos jogintézmény még a szerződés módosítás: a vállalt szolgálati idő meghosszabbítása (szerződés hosszabbítás) és az állománycsoport váltása. A szerződés hosszabbítás alkalmanként az 5 évet nem haladhatja meg, és ez esetben próbaidő sem köthető ki.¹² A tényleges szolgálatot követően a szerződéses katonák felmentési ideje legalább 2 hónap, amely a szolgálati viszonyban töltött időtől függően meghosszabbodhat, mégsem haladhatja meg a 8 hónapot vagy – nyilvánvalóan – a szerződéses katona vállalt szolgálati idejét.¹³ Közös megegyezéssel a felek rövidebb felmentési időben is megállapodhatnak. A felmentési idő legalább felére a szerződéses katonát a szolgálatteljesítési kötelezettsége alól mentesíteni kell, amely alatt távolléti díjra jogosult. A szolgálatteljesítési kötelezettségek alóli mentesítés az állomány tagjának kérelmére legfeljebb két részletben is történhet.

SZERZŐDÉSES KATONÁK ILLETMÉNYE

A Magyar Honvédség strukturális átalakítása során a csapattagokban alapvetően megtörtént a gyökeres változás, és itt a stabilizálódás, valamint a technikai és illetményfejlesztés időszaka kezdődött meg. A következő négy év alatt összesen átlagosan 50%-kal emelkedik a szerződéses katonák illetménye is. 2015. július 1-jétől átlagosan 30%-os illetményfejlesztésre került sor, amelyet 2019. január 1-jével bezárólag évente további átlagosan 5-5%-os emelés követ. Ezáltal négy év alatt összesen átlagosan 50%-al emelkedik a katonák illetménye.

A kormány új közszolgálati életpálya bevezetéséről szóló döntése alapján 2015. július 1-jével bevezetett új illetményrendszer alapja a honvédek – így a szerződéses katonák – esetében is a honvédelmi illetményalap. A döntés 2015. július 1-jétől tehát átlagos 30%-os, majd 2016. január 1-jétől 4 évig évente további 5%-os átlagos illetményemelést határozott meg a 2015. június 30-ai illetményekhez képest. Emellett a Magyarország 2016. évi központi költségvetéséről szóló 2015. évi C. törvény 57. § (3) bekezdése alapján 2016. január 1-jétől a honvédelmi illetményalap összege emelkedett, amely a 2015. június 30-ai átlagilletményekhez képest további 5%-os, összesen átlagosan 35%-os emelkedést jelent a katonák részére, amely a 2015. július 1-jétől hatályos illetményekhez viszonyítva 3,86%-os illetményemelkedést biztosított.

¹⁰ Hjt. 32. § (3) bek.

¹¹ Hjt. 38. § (1) bek.

¹² Hjt. 45. § (1) bek.

¹³ Hjt. 65. § (1) bek.

A szerződéses katonák illetményét az új életpályamodellben a beosztás szintje és a hozzá tartozó rendszeresített rendfokozat, valamint a szolgálati idő határozza meg. Bevezették az altiszteknél is a vezető beosztásokat, amelyeket beépítettek az új illetményrendszerbe. Ez időtől mindenki a várakozási idő leteltével lép az első fokozatba, ezt követően az altiszti és tiszti állomány négyévente, a legénységi állomány pedig háromévente teheti le a fokozati vizsgát.¹⁴ A szerződéses altiszti és tiszti állomány a hivatásosos állományhoz hasonlóan jubileumi jutalomra és végkielégítésre lett jogosult.

A hivatásos és szerződéses katonák illetményének szabályozása ennek megfelelően 2015. július 1-jétől teljesen új alapokra¹⁵ került. Ezt követően is jogosultak a szerződéses katonák állományviszonyuk teljes idejére havi illetményre. Az illetményt mindig havonta és utólag, a tárgy hónapot követő hónap ötödik napjáig forintban szükséges számukra átutalni, vagy aki számlával nem rendelkezik, lakcímére postai úton történő kifizetéssel teljesíteni. Illetményből levonni csak az állomány tagjának hozzájárulása, jogerős határozat vagy jogszabály alapján lehetséges. Az eddigi illetményelemek (beosztási illetmény, honvédelmi pótlék, illetménykiegészítés, szolgálati időpótlék, illetménypótlék, kiegészítő illetmény) megszűntek vagy új értelmet nyertek, így a jelenlegi illetményrendszer hármas pilléren alapszik: alapilletményen, a honvédelmi szolgálati díjon és az illetménypótlékokon. Az alapilletmény szempontjából hét besorolási osztály létezik, amely besorolási osztályok 20-20 besorolási kategóriából¹⁶ állnak. Az alapilletmény összegét a betöltött szolgálati beosztáshoz meghatározott besorolási osztály, besorolási kategória figyelembevételével az alapilletmény-szorozószám és a honvédelmi illetményalap szorzata¹⁷ adja. A szerződéses katona – hivatásos, szerződéses vagy önkéntes tartalékos katonai szolgálati viszonyban töltött – tényleges szolgálati viszonyban töltött ideje alapján megállapított honvédelmi szolgálati díjra jogosult. Az állomány tagja a tényleges szolgálati viszonyban töltött évhez tartozó honvédelmi szolgálati díjra¹⁸ a szolgálati viszonyban töltött idő elérését követő év első napjától jogosult.

STANAG 6001 pótléokra jogosult a szerződéses katona, ha olyan beosztást tölt be, amelyben az idegen nyelv használata szükséges és rendelkezik a szükséges nyelvtudással. Angol, francia és német idegennyelv-tudás esetében e pótlék alanyi jogon jár, viszont nyelvtanár, tolmács, fordító vagy revizor-fordító szolgálati beosztást betöltők esetében eleve kizárt. Illetménypótlék nem csupán nyelvtudásra, hanem veszélytől, fokozott igénybevételtől, illetve sajátos felkészültségtől, kockázatvállalástól függően is jár (veszélyességi, illetve fokozott igénybevételi illetménypótlék). A civil munkaerőpiac rekonverziós hatásának ellensúlyozása érdekében, valamint, ha a Magyar Honvédség szempontjából kiemelt jelentőségű felkészültség, magasabb szakmai követelmény vagy szakmai irányítói felelősség indokolja, a szerződéses katona – határozott időre – munkaerőpiaci pótlékban¹⁹ részesíthető.

A szerződéses katonák is jogosultak továbbá a belföldi szolgálati kiküldetés esetén napi díjra, a szolgálati kiküldetéssel, a szolgálati érdekből történő áthelyezéssel, szabadságról, munkaszüneti és a pihenőnapról történő visszarendeléssel, valamint egyéb indokolt utazással (pl. egészségügyi ellátással vagy vizsgálattal kapcsolatos megjelenésre kötelezettek utazá-

¹⁴ A honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény, valamint az azzal összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2015. évi XLIII. törvénnyel 2015. július 02-től bevezetett módosítások alapján.

¹⁵ A 2015. évi XLIII. törvény 31. §-a alapján.

¹⁶ Hjt. 123. § (1) bek.

¹⁷ Hjt. 5. számú melléklete alapján.

¹⁸ Hjt. 7. számú melléklete alapján.

¹⁹ Hjt. 128. § (5) bek.

sai) kapcsolatos és a munkába járás helyközi utazási költségeik megtérítésére. A munkába járáshoz, valamint a szolgálatteljesítéshez szükséges és igazolt helyi közösségi közlekedési költségek vezetői döntés alapján megtéríthetők. A szerződéses katonák által is gyakran vállalt külszolgálat esetén külszolgálati ellátmányra, illetve a külföldiapidíjra és az utazási, a szállítási, a lakhatással összefüggő, az egészségügyi ellátással kapcsolatos, az iskoláztatási és az egyéb költségekre, az előlegre, valamint a gépjárműhasználatra vonatkozó jogosultsági szabályokat, elszámolási kötelezettséget külön rendelet szabályozza. A szerződéses katonák étkezési hozzájárulásra, illetve meghatározott esetekben természetbeni ellátás keretében térítésmentes ételmezési ellátásra jogosultak. Minden szerződéses katonát szolgálati beosztásba történő kinevezésekor és áthelyezésekor a szolgálati beosztására az illetékes személyügyi szervnek be kell sorolnia. Illetményeltérítésre viszont a továbbiakban nincs lehetőség.

AZ ÖNKÉNTES VÉDELMI TARTALÉKOS ÁLLOMÁNY JOGÁLLÁSA

Az *önkéntes védelmi tartalékos* állományt – amely jelenleg a védelmi tartalékos rendszer elsődleges toborzási csoportját jelenti – rendelkezésre állási időszakban fegyveres biztonsági őrként foglalkoztatják a honvédségi kritikus infrastruktúra és objektumok őrzés-védelmi feladataira, befogadó nemzeti támogatási feladatokra, valamint katasztrófavédelemre. Önkéntes védelmi tartalékos az a 18. életévét betöltött és a mindenkori öregségi nyugdíjkorhatárt el nem érő korú személy lehet, aki önként, szerződésben vállalja ezeket a feladatokat. A hivatásos állománnyal ellentétben, a szerződés meghatározott feladatok ellátására szól, amelyekben a tartalékos lehetőség szerint a legnagyobb jártassággal rendelkezik. Alaprendeltetésű feladatukat az említett fegyveres biztonsági őrként, illetve behívásukat követően tartalékos katonaként más eljárási rendben látják el békeidőszakban és különleges jogrendben.²⁰ A békeidőszakban a tartalékosok munkára irányuló jogviszonyban (munkajogviszony, vállalkozási jogviszony, megbízási jogviszony stb.) állnak a polgári munkáltatójukkal (megbízójukkal vagy megrendelőjükkel), de vállalják a kiképzést, vagy már eleve rendelkeznek azzal. A tartalékos rendszer rendkívüli előnye a rugalmasság és a költséghatékonyság, amellyel a Magyar Honvédség olyan szakembereket állíthat szolgálatába, akik kiemelkedő végzettséggel és képzettséggel rendelkeznek, de esetleg más alkalmassági követelménynek nem felelnek meg, állandó foglalkoztatásukra nincs is szükség, vagy rendszerben tartásuk sokkal magasabb ellentételezés mellett volna lehetséges.

AZ ÖNKÉNTES MŰVELETI TARTALÉKOS ÁLLOMÁNY JOGÁLLÁSA

Az *önkéntes műveleti tartalékos* állomány alkalmazhatósága ennél sokkal szélesebb körű. Az e kategóriába tartozók a Magyar Honvédség összes feladatába ténylegesen bevonhatók és a tartalékosok szervezetileg a Magyar Honvédség részét képezik. A különleges jogrendben megalakítandó szervezetek megjelenése a honvédség hadrendjében még inkább kiemelte a tartalékos rendszer fejlesztésének szükségességét. Az önkéntes műveleti tartalékosokkal szemben támasztott életkori követelmények szigorúbbak (18 és 50 év közöttiek lehetnek),

²⁰ A különleges jogrend célja, hogy bizonyos országvédelmi feladatok érdekében alkotmányos keretek között legyen lehetőség rendkívüli jogrenden alapuló hatalom gyakorlására. Ez alapján az államnak lehetősége van eltérni a normál időszaki működéstől, amely az államigazgatási szervek szervezeti felépítésének, működésének átrendeződésével, bizonyos állampolgári jogok korlátozásával és a gazdasági folyamatokba való fokozott állami beavatkozással járhat.

vállalniuk kell az évi 15-től 25 napig terjedő kiképzési időszakot, valamint az ún. rendelkezésre állási díj ellentételezéseként 3 évenként minimum 6 hónapos tényleges – amennyiben szerződésüköt kora kifejezetten nem nyilatkoznak, akár külföldi – szolgálatot is kell vállalniuk. Hangsúlyozni szükséges: nem biztos, hogy a tényleges bevonulásra a Magyar Honvédség igényt tart. Az önkéntes művelti tartalékosok a katonai szervezetek katonai tartalékképességét teremtették meg: a haderő azonnali kiegészítését biztosítják békeidőszakban és rendkívüli jogrendben is, jogosultságaik és kötelezettségeik a hivatásos állományéhoz hasonlóak. Összesen 5576 különböző önkéntes művelti tartalékos beosztást rendszeresítettek, amelyekkel ezen szervezetek feltöltése lépcsőzetesen végrehajthatóvá vált, és a beosztások feltöltése két éve meg is kezdődött.

AZ ÖNKÉNTES TARTALÉKOSOK NAPJAINKBAN

Az önkéntes művelti tartalékosok létszáma 2012 márciusában 744 fő, 2012 augusztusában 1897 fő, 2012 decemberében 2380 fő, 2013 augusztusában 2798 fő, 2013 decemberében 3046 fő, 2014 októberében 3469 fő²¹ volt, valamint 2015 decemberében elérte a 3800-at.²² A létszámgazdálkodást befolyásoló tényezők elhanyagolhatóak: a fizikailag, pszichikailag vagy egészségileg alkalmatlanok (5%), a szerződést felbontók (5,5%), valamint a felajánlott beosztást el nem fogadók (2%) elhanyagolható hatással vannak az önkéntes művelti tartalékos rendszer működtetésére. A növekedő tendencia és ennek hatására a szerződés-kötésekhez kapcsolódó adminisztratív terhek kezelésére 2011. november 15-ével az MH Kelet-magyarországi Hadkiegészítő Parancsnokság, valamint az MH Nyugat-magyarországi Hadkiegészítő Parancsnokság együttes megszűnésével felállt az MH Hadkiegészítő és Központi Nyilvántartó Parancsnokság²³ (MH HKNYP).

Az önkéntes védelmi tartalékosok rendszeresített létszáma 2049 fő, akik a HM Elektronikai, Logisztikai és Vagyonkezelő Zrt. és az illetékes katonai szervezetek beosztásait töltik be. Az önkéntes tartalékosok toborzási célcsoportja rendkívül széleskörű. Jelenleg volt katonák és rendőrök, főiskolások és egyetemisták és biztonsági őrök tartoznak ide, akik mellett a tárca a jövőben meg kívánja szólítani a leszerelő hivatásos és szerződéses katonákat, diákokat és speciális képzettségű-végzettségű szakembereket is, akik a honvédelmi és egyéb minisztériumok alkalmazásában álltak. A toborzás honvédelmi rendszere hatékonyan valósítja meg az önkéntes tartalékosok toborzását. 2012 végén a toborzás fő csapásirányának módosítására volt szükség, mert a szolgálati járadékban részesülők – bizonyos esetekben adózási megfontolásból történő – tömeges szerződés-kötése visszaesett, valamint a közép- és felsőoktatás hallgatói lettek az elsődleges célcsoport, amellyel a tartalékos rendszer egy széles körben emlegetett kritikájára (ti. idős, inaktív, motiválatlan összetétel) nem adott többé alapot.

²¹ Székely Zoltán Perspectives for the Volunteer Reserve Service in Hungary című előadása alapján, amelyet az alezredes úr 2014. december 04-én tartott a 10th Anniversary of the All-Volunteer Force in Hungary elnevezésű workshopon.

²² Részlegesen behívják az önkéntes művelti tartalékos katonákat. http://magyarhirnap.hu/cikk/35759/Reszlegesen_behivjak_az_onkentess_muvelti_tartalekos_katonakat (Letöltés időpontja: 2015. december 5.)

²³ A Magyar Honvédség Hadkiegészítő és Központi Nyilvántartó Parancsnokság a Magyar Honvédség országos illetékességű, katonai igazgatási és központi adatfeldolgozó szerve. Az MH HKNYP igazgatási tevékenysége keretében kezeli a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak, polgári alkalmazottainak központi személyügyi nyilvántartását, végzi a nyilvántartással kapcsolatos – vonatkozó jogszabályokban megfogalmazott – feladatokat.

AZ ÖNKÉNTES TARTALÉKOSOK FELKÉSZÍTÉSE

Az önkéntes *védelmi tartalékosokat* egyaránt felkészítik fegyveres biztonsági őr (HM EI Zrt.), valamint katonai őrzés-védelmi (Magyar Honvédség az alapképzés során) feladatokra. Az önkéntes műveleti tartalékosok központi felkészítését már második éve hajtják végre eredményesen. A katonai képzettséggel rendelkezők kiképzése 10 nap, az ilyen végzettséggel nem rendelkezőké pedig 25 nap. A logisztikai, infrastrukturális és a befogadóképességben megjelenő gondok ellenére a központi felkészítés jó hatásfokkal működik. A szerződéssel rendelkezők 76%-a vett részt központi felkészítésen. Két éve már a kiképzést szervező katonai szervezetek mindegyike magukat az önkéntes műveleti tartalékosokat kiképzőként (!) is alkalmazza. Az önkéntes műveleti tartalékosok 2013 legelejétől a felkészítésen túl tényleges szolgálatot is teljesítenek, ezzel tehermentesítik vagy akár helyettesítik is a külszolgálatot teljesítő hivatásos és szerződéses állományt. Tényleges szolgálatuk néhány héttől két hónapig terjed, de oktatási feladatok esetében érdemes lenne egy szemeszterre (6 hónap) bővíteni a tényleges szolgálatot. Több évtizedes szolgálati múlttal rendelkezők a 2012. évben az önkéntes védelmi tartalékosként, majd a következő évben a műveleti tartalékosként történő szerződéskötése miatt a kezdeti időszaktól olyan mennyiségű és képzettségű katonáállomány áramlott a rendszerbe, amellyel többek között sikeresen hajtották végre a Feltöltés 2012 és az Alapos Bázis 2012 gyakorlatokat, valamint 2013-tól a tényleges békeidőszaki szolgálatok is sikeresen ellátottak voltak az egyes katonai szervezeteknél. Ezen eredmények mellett 2013 augusztusában egy alezredes rendfokozatot viselő önkéntes műveleti tartalékos katona a nyugat-afrikai Maliban kezdte meg szolgálatát. A történelmi 2013. május 30. és június 03. közötti dunai árvíz²⁴ óta pedig nem kérdés többé az önkéntes tartalékos rendszer működőképessége. A honvédelmi miniszter 2015 szeptemberének közepén – a Honvéd Vezérkar főnökének javaslata alapján – döntött az önkéntes tartalékosok terven felüli behívásáról, így az MH HKNYP – az éves terven felül – több mint ötszáz behívóparancsot küldött ki az önkéntes műveleti tartalékosok részére. 2015 októberében²⁵ pedig a Magyar Honvédségre több olyan feladat hárult, amelyek miatt szükségessé vált a közel ezer önkéntes műveleti tartalékos behívása a katonai szervezetekhez tényleges szolgálatteljesítésre: adminisztratív, logisztikai, kiszolgáló-támogató feladatokra, valamint helyettesítik azokat az aktív szerződéses és hivatásos katonákat, akik a Magyar Honvédség tömeges bevándorlás okozta feladataiban és az Ideiglenes Biztonsági Határzár építésében vesznek részt.

AZ ÖNKÉNTES TARTALÉKOSOK ILLETMÉNYE

Az önkéntes tartalékosok illetményrendszere megalkotásának kezdetét az a téves koncepció jellemezte, amely szerint a tartalékosok illetményét a hivatásos és szerződéses állomány illetményfolyósítására vonatkozó szabályok alapján lehetséges rendezni. A szolgálatteljesítés és a rendelkezésre állás ideje mindkét elem esetében teljesen eltérő, így hamar kiderült, hogy az illetményrendszert a tartalékosok esetében teljesen új alapokra szükséges helyezni.

²⁴ Az árvíz során 2013. június 9-én 20 órától 10-én hajnali 3-ig levonuló árhullám a magyarországi szakasz legnagyobb részén rekord vízállásokat eredményezett, új „legnagyobb víz” értékek születtek. Budapestnél 891 cm-rel tetőzött a Duna, amely éppen 31 cm-rel volt magasabb, mint a valaha mért legnagyobb vízállás, amit a 2006-os tavaszi árhullám során mértek (2006. április 4.).

²⁵ Mintegy ezer önkéntes műveleti tartalékos teljesít jelenleg szolgálatot. <http://www.honvedelem.hu/cikk/53614> (Letöltés időpontja: 2015. december 1.)

Jelenleg a hasonlóság a műveleti tartalékosok esetében érhető tetten: tényleges szolgálat idején minimális eltéréssel a hivatásos állomány juttatására jogosultak, rendelkezésre állási időszakban, miközben civil foglalkoztatójával polgári munkajogviszonyban áll(hat), 1 és 3 havi illetménynek megfelelő összegű rendelkezésre állási díjra jogosultak. Ellátásuk során problémát okozott, hogy az MH HKNYP személyügyi és pénzügyi állományának a békeidőszakban rendszeresített létszám négyszeresét kellett kiszolgáltatni. A tartalékos rendszer sajátossága, hogy a Magyar Honvédség nem csupán a tartalékosok, hanem azok munkáltatói felé is tartozik kötelezettségekkel, amelyeknek eleget kell tennie, amennyiben a tartalékos rendszert hatékonyan kívánja működtetni. A munkáltatói kompenzáció²⁶ egyrészt anyagi, másrészt erkölcsi: azon munkáltatók elismerése, akik respektálják a tartalékos állomány hazánk érdekében végzett tevékenységét.²⁷

JAVASLATOK

Az önkéntes tartalékos rendszer *szervezeti megújítását* jelentheti tisztán tartalékosokkal feltöltendő szervezetek, illetve szervezeti elemek alapítása – hivatásos állományú parancsnok irányítása alatt. Ez utóbbira lehetne példa a nemzeti közneveléshez²⁸ hasonlóan a katonai felsőoktatásban – a kari és egyetemi akkreditációt nem veszélyeztető mértékben – intézetek és tanszékek munkájába nem csupán 2-3 hónapra, hanem rotációs rendben legalább egy szemeszterre bevonni kiválóan képzett tartalékosokat, akik esetenként több évtizedes szolgálati múlttal rendelkeznek. Ugyanígy lehetséges például egy dandárban egy vagy több tartalékos zászlóalj is felállítani.

Az önkéntes tartalékos rendszer *tevékenységi körének bővítése* több területen lehetséges. Ilyen tevékenység lehet minősített időszakban átkelőcsomópontok ellenőrzése, forgalomszabályozási feladatok, komendánsfeladatok, a honvédség anyagi-technikai parkjának karbantartása, a civil-katonai együttműködés erősítése, valamint honvédelmi oktatás, tolmácsolás, fegyverzet-ellenőrzés, egészségügyi biztosítás, de megfelelő felkészültség esetén részt vehetnek válságkezelő és humanitárius feladatokban is.²⁹

Az önkéntes tartalékos rendszer kiszolgáltatását megkönnyítené, ha az MH HKNYP létszáma nem a békeidőszakhoz igazodna, hanem a ténylegesen szolgáló tartalékos állomány létszámához. Az (utólagos) elszámolások csökkentését eredményezné, ha a tartalékosok egyes szolgáltatásokban (pl. utazás tömegközlekedésen) eleve térítésmentesen részesülnének.

Szerződéses katonák szerződésébe opcióként javasolt belefoglalni, hogy a leszerelést követően bizonyos időn át kötelesek minősített időszakban kiképzett tartalékosként rendelkezésre állni, és így meghatározott feltételek bekövetkeztekor behívhatóak lennének. Konkrét példán keresztül: szerződése aláírásával egy szerződéses tisztii vagy altisztii állományba tartozó katona – a legénységi állományhoz³⁰ hasonlóan – 5 év szerződéses jogviszonyt és

²⁶ 2012-ben 9 M Ft, 2013-ban 7 M Ft-ot utalt az MH a munkáltatóknak a ténylegesen behívottak után.

²⁷ Bővebben: Ujházy–Kladek i. m. 69–81.

²⁸ Az MH Altisztii Akadémián ez bevett gyakorlat.

²⁹ Ujházy László: A tartalékosok és a tartalékos szövetségek szerepe napjainkban. Honvédségi Szemle, 2014. 1. szám, 2014, 42.

³⁰ A Hjt. 74. § (3) bek. alapján kéthavi mértékkel magasabb összegű visszailleszkedési támogatásra jogosult a legénységi állomány tagja, ha szolgálati viszonya megszűnésekor legalább 3 év időtartamra önkéntes műveleti tartalékos szolgálati viszonyt létesít.

azt követően 3 év tartalékos rendelkezésre állást vállalhatna – plusz kéthavi végkielégítés³¹ fejében. Ezáltal – a külföldi példákhoz hasonlóan – a Magyar Honvédség részére olyan képzett és kiképzett tartalékos személyi kapacitás állna a jövőben rendelkezésre, amellyel jelenleg nem rendelkezik.

Az önkéntes tartalékosok és a szerződéses állomány esetében is indokolt megteremteni munkahelyük megőrzését biztosító *munkajogi védelem szabályrendszerét*. A jelenlegi szabályozás alapján a tényleges szolgálat munkában töltött időnek³² minősül, amely alatt a munkáltató nem mondhat fel.³³ Ez a két garancia megítélésem szerint elégtelen. További védelmet jelentene, ha a felmondási tilalom nemcsak a tényleges szolgálatteljesítés alatt állna fenn, hanem azt követően is, meghatározott ideig (30–60 nap), megakadályozva ezzel a munkahely elvesztését. Viszont nem indokolt, hogy az önkéntes tartalékos teljes szerződése időtartamára felmondási védelem alatt álljon, mert ez a vélelmezhető munkavállalói ellenállás miatt ténylegesen a tartalékos elhelyezkedési lehetőségét nehezítené, de mégis szükséges a munkaerőpiaci szabad versenynek az önkéntes tartalékos előnyére történő észszerű befolyásolása.

A munkáltató gazdasági kompenzációját hatékonyan egészíthetik ki az *erkölcsi elismerés* különböző formái (pl. meghatározott elismerések, kitüntetések, oklevelek adományozása, a munkáltató cég nevének közzététele a tárca hivatalos weboldalán). A munkavállalók tartalékos szolgálatát respektáló munkáltatók erkölcsi elismerése, kitüntetése, népszerűsítése viszonylag alacsony költséggel jár, ám hatása többszöröse lehet a befektetett összegnek.

Emellett az *állampolgárok hazafias érzelmeinek erősítését átfogó társadalmi programként* célszerű megvalósítani, amely kiegészítheti, sőt helyettesítheti az anyagi elismerést. Ennek jelentősége egy évtizeden túl valósulna meg egyértelműen, de teljes társadalmi szemléletváltást okozhat, amely más, hazánk prosperálása szempontjából mégis kulcsfontosságú területeken is megmutatkozhat.

FELHASZNÁLT IRODALOM ÉS JOGSZABÁLYOK

1993. évi CX. törvény a honvédelemről. <http://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid=99300110.TV>
2001. évi XCV. törvény a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról. <http://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid=a0100095.TV>
2004. évi CV. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről. http://www.honvedelem.hu/container/files/9/3857/2004._evi_cv._torveny.pdf
- 80/2008. (VI. 13.) OGY határozat a Magyar Honvédség önkéntes tartalékos rendszerének felülvizsgálatáról. <http://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid=a08h0080.OGY>
- 124/2008. (XII. 3.) OGY határozat a Magyar Honvédség önkéntes tartalékos rendszerének felülvizsgálatáról szóló 80/2008. (VI. 13.) OGY határozat alapján elvégzett vizsgálat elfogadásáról és a kapcsolódó feladatokról. <http://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid=a08h0124.OGY>
2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100113.TV

³¹ Hjt. 71. § (1) bek. b) pontja alapján, a Hjt. 59. § (1) bek. d) pontja szerinti szerződésben foglalt szolgálati idő leteltével megszűnés esetén.

³² A munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény 115. § (2) bek. f) pontja.

³³ A munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény 65. § (3) bek. d) pontja.

2012. évi I. törvény a munka törvénykönyvéről. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1200001.TV
2012. évi CCV. törvény (Hjt.) a honvédek jogállásáról. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1200205.TV
- 38/2014. (V. 30.) HM utasítás a polgári felsőoktatási intézmények és szakképző iskolák hallgatóival köthető ösztöndíjszerződésről, valamint az ösztöndíj folyósításának rendjéről. <http://www.kozlonyok.hu/kozlonyok/Kozlonyok/12/PDF/2014/28.pdf>
2015. évi XLIII. törvény a honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény, valamint az azzal összefüggő egyes törvények módosításáról. <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK15057.pdf>
- Hende Csaba: *Az önkéntes tartalékos rendszer kiállta az első próbát.* Magyar Rádió, Vasárnapi Újság (2013. június 16.)
- Kádár Pál – Vanyur Tibor: *Szemelvények a magyar önkéntes tartalékos rendszer múltjáról, jelenéről és jövőjéről.* Hadtudomány, 2013. 3–4. szám, 82–96.
- Kádár Pál: *Megjegyzések az önkéntes tartalékos rendszer felülvizsgálatának margójára.* Hadtudomány, 2009. 1. szám, 47–56.
- Kádár Pál: *A Magyar Honvédség tartalékos rendszerének fejlesztése – mikor, ha nem most?* Honvédségi Szemle, 2011. 1. szám, 2–7.
- Jelentés a Magyar Honvédség önkéntes tartalékos rendszerének felülvizsgálatáról. H/6691. számú országgyűlési határozati javaslat a Magyar Honvédség önkéntes tartalékos rendszerének felülvizsgálatáról szóló 80/2008. (VI. 13.) OGY határozat alapján elvégzett vizsgálat elfogadásáról és a kapcsolódó feladatokról. <http://www.parlament.hu/irom38/06691/06691.pdf>
- NATO-csúcstalálkozó – Wales, 2014. szeptember 4–5. http://hungarian.hungary.usembassy.gov/nato_csucs_wales.html
- Székely Zoltán: *Perspectives for the Volunteer Reserve Service in Hungary.* Előadás a 10th Anniversary of the All-Volunteer Force in Hungary elnevezésű workshopon. 2014. december 04.
- Ujházy László: *A tartalékosok és a tartalékos szövetségek szerepe napjainkban.* Honvédségi Szemle, 2014. 1. szám.
- Ujházy László – Kladek András: *A Magyar Honvédség önkéntes tartalékos rendszeréhez kapcsolódó munkáltatói támogató program vizsgálata.* Honvédségi Szemle, 2014. 6. szám.
<http://www.honvedelem.hu/cikk/53614>
- http://magyarhirlap.hu/cikk/35759/Reszlegesen_behivjak_az_onkentes_muveleti_tartalekos_katonakat
- <http://magyaridok.hu/belfold/simicsko-35-hasznalható-laktanyaja-van-magyar-honvedsegnek-19747/>
(Letöltés időpontja: 2016. január 01. 03.)